

выполняет исследовательскую (реконструкция появления затруднения), затем критическую (обнаружение причины затруднения) и нормативную (перестройка прежней нормы) функции [5]. Рассматривая человеческую деятельность как целостность, систему, поток, субстанцию, Г. П. Щедровицкий подчеркивал: «Деятельность без рефлексии – это нонсенс. Деятельность без рефлексии превращается в автоматизированное поведение ... что не есть деятельность» [5, с. 418]. Ключевым моментом в рефлексивном обеспечении экологически обоснованной деятельности является понимание того, что интеллектуальные и методологические способности (понимание, мышление, коммуникация и т. д.) не могут быть сформированы путем простой передачи знаний в виде информации, а требуют особой активности учащихся, связанной с выбором позиции, «обнаружением себя в ситуации», нахождением разрывов, что представляет собой интеллектуальную деятельность, осуществленную в рефлексивном режиме. Знания в этом случае выступают средством преодоления «разрывов» в экологической практике [4]. Рефлексия должна постоянно сопровождать и обеспечивать экологическое действие. На ее основе учащиеся анализируют достоинства и недостатки в экологической деятельности и осуществляют ее целенаправленное развитие. Сюда входит и оценочно-результативная составляющая, которая определяется оценочными суждениями личности о фактах взаимодействия человека и общества с природой, соответствием оценок нормам морали и права, проявлением нравственно-экологической направленности в оценке результатов деятельности человека в природной среде [3; 6; 7; 8; 9].

Таким образом, сущностные характеристики экологически обоснованной деятельности выступают критериальной базой для ее адекватного проектирования, осуществления, реализации и проведения инспективы и экспертизы менеджмента качества взаимодействия в системе «человек – деятельность – природа». Все это позволяет избежать разрыва между сознанием, деятельностью и поведением школьников во взаимодействии с природной и социокультурной средой на основе экологического императива.

Литература

1. Дерябо, С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов н/Д, 1996. – 477 с.
2. Мамедов, Д. М. Культура, экология, образование / Д. М. Мамедов. – М.: Изд-во РЭ-ФИА, 1996. – 51 с.
3. Глазачев, С. Н. Экологическая культура, рекреация, качество жизни / С. Н. Глазачев // Социологические исследования. – 1987. – № 1. – С. 120-131.
4. Кобылянский, В. А. Формирование экологической культуры и проблемы образования / В. А. Кобылянский // Педагогика. – 2001. – № 1. – С. 32-41.
5. Щедровицкий, Г. П. Избранные труды / Г. П. Щедровицкий. – М.: Академия, 1996. – 760 с.
6. Рац, М. В. Что такое экология или как спасти природу (взгляд методолога) / М. В. Рац. – М.: Социокультурный методологический центр «Касталь», 1991. – 180 с.
7. Моисеев, Н. Н. Экология и образование / Н. Н. Моисеев. – М.: Юнисам, 1996. – 192 с.
8. Вернадский, В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1991. – 318 с.
9. Бояркина, Ю. А. Формирование готовности учащихся старших классов к осуществлению экологически обоснованной деятельности: дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: 13.00.01 / Ю. А. Бояркина. – Москва, 2006. – 216 с.

Надійшла до редколегії 16 липня 2009 р.

УДК 371.13:013.42

Волик Л. В.

ДО ПИТАННЯ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІВ-АНІМАТОРІВ

У статті аналізуються проблеми типологізації педагогів у процесі їх професійної підготовки. Ключові слова: аніматор, типи педагогів-аніматорів, менеджмент анімації.

Волик Л. В. К вопросу о типологизации педагогов-аниматоров. В статье анализируются проблемы типологизации педагогов в процессе их профессиональной подготовки. Ключевые слова: аниматор, педагог-аниматор, менеджмент анимации.

Volyk L. V. The problems of improvement of typology of animator-teachers. In the article the problems of improvement of typology of animator-teachers in the process of their preparation are analyzed. Key words: animator, animator-teachers, management animation.

Розуміння анімації неможливе без глибокого вивчення процесів, що відбуваються в ключовому її елементі – педагогові, який здійснює анімаційну діяльність. Аналіз ретроспективи генезису поняття «аніматор» (фр. «animateur» – надихати, стимулювати до певного виду діяльності), дозволив дійти певних висновків. По-перше, цей термін уперше був запроваджений у Франції для характеристики організаторів післяурочної діяльності дітей у вільний час, по-друге, термін «аніматор» характеризував інноваційну специфіку роботи педагога у сфері дозвілля [1].

Термін «анімація» у тому значенні, в якому він нині вживається у французькій педагогіці, з'явився у зв'язку з розробкою проблеми динаміки групи та вільного виховання. Педагог-аніматор покликаний створювати умови для захопливої діяльності, стимулювати інтерес особистості до неї і ініціює нею займатися, сприймається як член групи (бере активну участь у груповій роботі). У той же час він є відповідальним за соціальне та культурне створити умови, у ході яких особистість прагнула б долучитись до вдосконалення членів групи. Ключові професійні завдання педагога, який здійснює анімаційну діяльність, полягають в тому, щоб: створити умови, у ході яких особистість прагнула б долучитись до культури; допомогти встановити доброзичливі стосунки в групі; стимулювати особистість до творчої діяльності, самоактуалізації. При цьому варто враховувати, що педагог-аніматор виступає не як керівник групи, а лише у ролі консультанта, порадника чи помічника, що допомагає створювати умови для пробудження думок, прийняття рішень та реалізації дій. У світлі даної перспективи соціальні та культурні функції педагога-аніматора зближуються, і він повинен ефективно реалізувати процес соціалізації особистості, її гармонійної інтеграції з суспільством та світом.

Концептуально анімація знаходиться у тісній взаємодії з вихованням у широкому розумінні, оскільки мова йде про виховання, яке має на меті всесторонньо формувати особистість не лише в межах школи, але й під час життєдіяльності її у межах вільного часу. При цьому завданням педагога-аніматора є не лише передача знань та умінь, але насамперед, встановлення між членами групи атмосфери співпраці, взаємної поваги, творчого пошуку. Діяльність педагога-аніматора має на меті соціокультурне формування особистості – залучення до нових культурних цінностей, соціальних та культурних норм тощо, які не входять у шкільну програму. На противагу нівелюючому-пригноблюючому процесам у суспільстві анімація стимулює в індивіда віру у свої сили та можливості, активізує процес спілкування, самопізнання, встановлює новий стиль людських відносин, які відповідають за потреби людини у прояві власної творчості у різних видах діяльності.

Французький дослідник М. Леві-Котре доводив одним із перших, що «соціокультурний аніматор» – це людина-перехрестя, на якому зустрічаються і зіштовхуються всі потреби, бажання і мрії людей, і суспільства [2, с. 67]. Інший теоретик соціокультурної анімації Р. Лабури визначав, що анімація – це активна діяльність особистостей, які самі визначають її зміст, встановлюють виховні цілі. Відповідно педагог-аніматор – носій певних внутрішніх якостей, які роблять його значимим для оточуючих людей, фактором їхнього особистого розвитку [3].

До середини 80-х рр. ХХ ст. утвердилось, висунуте П. Бенаром, інноваційне розуміння призначення аніматора, що базується на синтезі визначень: «діюча особа (l'agent) розвитку індивідів та груп, професійна чи добровільна діяльність якого характеризується втручанням в середовище на рівні відносин індивідів і груп, на рівні відносин між індивідами і культурними творами, а інколи на рівні структур. Ця робота базується на принципах і цінностях активного ентузіазму, знаходиться в інституційних межах, які можуть набувати різні форми (асоціації, заклади культури, міністерства, локальні спільноти)» [4, с. 48].

Учені І. Колесніков, О. Марон та О. Тонконога визначають позицію аніматора у навчально-виховному процесі як «стимулятора, який приносить натхнення і стає своєрідним індуктором, тобто певним пусковим механізмом запровадження просвітницьких чи освітніх ідей та задумів» [5 с. 168], що значно розширює межі специфіки роботи аніматорів: керівники, гіді, конференс'є, організатори дозвілля. Таким чином, термін відображає специфіку діяльності – створення умов для цікавої і різнопланової, соціально корисної діяльності. Цінною в означеному контексті є думка російського вченого Л. Тарасова щодо позиціонування аніматорів як осіб, які покликані «допомогти зрозуміти

суспільні механізми, відтворити їх, підвищити відповідальність людей, залучити їх у відносини, заставити їх здійснювати свої плани, давати пораду, розважати» [2, с. 44-45].

Активна діяльність педагога-аніматора нині в суспільстві відкриває нові можливості для оновлення суспільних відносин і нарощування в них енергії для підвищення соціокультурної активності населення. Педагог, котрий здійснює анімаційну діяльність, упевнено відчуває себе в різних формах спілкування, виступає в ролі центральної особистості, ініціатора спілкування, а також в якості стимулюючого фактора особистісного розвитку інших особистостей, «є посередником між духовним світом і суспільством, будучи особисто «залученим» до духовних цінностей, реалізує їх у власній діяльності» [2, с. 75].

Вищезгадані твердження дають підставу широко окреслити поняття «аніматор» – фахівець, який організовує культурний відпочинок, розробляє індивідуальні та колективні анімаційні програми (акції) з метою залучення представників різних соціальних груп до активної участі, отримання позитивного настрою та самопочуття, самоактуалізації, самореалізації, нейтралізації негативних наслідків суспільного життя.

Варто охарактеризувати наступні типи «професійних» аніматорів: *керівники* (аніматори-координатори); *аніматори-фахівці*: очолюють гуртки (ремесла, художня самодіяльність і т. п.); викладають на курсах (навчання автомобілістів, туристів, акторської майстерності); здійснюють юридичне консультування; сприяють соціальній адаптації емігрантів; надають психологічну допомогу; здійснюють соціально-культурну роботу за місцем проживання (на останніх покладені обов'язки щодо задоволення потреб населення в галузі культури, спорту, розваг). Професійні аніматори отримують підготовку в галузі педагогіки, адміністративної та управлінської діяльності, дослідницької та творчої роботи. Поряд із професійними аніматорами працюють волонтери – ентузіасти, які здійснюють свою діяльність, працюючи на добровільних засадах у вільний від роботи час. Це викладачі, вчені, суспільні діячі, інженери, службовці, робочі, селяни. Відбувається постійний процес формування активістів із числа відвідувачів закладів соціально-культурної сфери.

Відзначимо принагідно, що анімаційна діяльність будується за двома напрямками: перший носить загальний характер, а другий – спеціалізований. До першого напряму відноситься діяльність *працівників профспілок, асоціацій, рухів, працівників суспільно-виховних культурних закладів*, до другого – діяльність *вожатих дитячих таборів, тренерів спортивних клубів, керівників художньої самодіяльності* і т. п.

Розрізняють аніматорів за характером та відношенням до суспільних традицій, зокрема тут можна виділити три великі групи: консервативна, реформістська та революційна. Так, аніматори-революціонери переконані у тому, що варто розпочинати з революційних змін у суспільстві; аніматори-реформісти вбачають доцільність у суспільних реформістських перетвореннях; аніматори-консерватори відкидають будь-які інноваційні трансформаційні суспільні зміни [2, с. 24].

Базуючись на результатах спілкування, М. Лево-Котре виокремив п'ять типів аніматорів, що дозволяє простежити допоміжні ролі педагогів, котрі здійснюють анімаційну діяльність, переконатися у наявності необхідних особливих особистісних якостей та умінь: *аніматор-політик* – прагне підвести людей до усвідомлення соціальних реалій, його ціллю стає виховання соціально активних громадян, які орієнтуються на цінності колективістського майбутнього; *аніматор-священник* – аніматор за покликанням, який реалізує власний дар, є проповідником, несе людям одкровення, присвячує себе цілком людям та виконанню покладених на нього обов'язків; *аніматор-опікун* – його головне кредо – піклування про людей, допомога, вирішування проблем, прояв співучасті та піклування; *аніматор-персоналіст* – убачає смисл своєї діяльності у формуванні в особистості почуття відповідальності, самостійності, критичності, він повинен за власним переконанням сприяти їх самореалізації; *аніматор-ініціатор* – «відкриває», виводить із летаргії, формує культурні потреби, розкриває нові відносини, форми тощо [6, с. 34].

Дослідник М.-Ф. Лантан умовно виділяє у класифікації вісім типів аніматорів: «*контролери*» – відповідальні працівники анімації, контролюють її на високому рівні, робота оплачувана і дає соціальні переваги; «*багатоцільні*» – особи доброї волі, легкі у спілкуванні, прагнуть до примирення усіх, намагаються налагодити зв'язки між державою, школою, церквою, бізнесом; «*полководці*» – аніматори, які переслідують конкретні цілі; «*непідкупні*» – прагнуть до саморозвитку і розвитку оточення; «*статисти*» – стають аніматорами заради власного задоволення, полюбляють гру, для них є невід'ємним відчуття приналежності до певної суспільної групи; «*ті, хто змирився*» – особи,

які змушено стали аніматорами, адже через цю діяльність вирішують свої власні проблеми; «резервісти» – молоді аніматори, введені в систему анімації з метою «фонду кадрів» послідовників; «рenegати» – особи, які прагнули щось здійснити, але тримаються на відстані [6, с. 89].

Не можливо оминати своєю увагою типологію, запропоновану французьким дослідником Ж. Пузолем, яка дозволяє чітко розмежовувати сфери анімаційної діяльності майбутніх педагогів-аніматорів:

1. Культурні аніматори мають на меті забезпечити контакт між творами культури та аудиторією, це, так звані, розповсюджувачі «культурних продуктів». Переважна більшість аніматорів цього напрямку має освіту у сфері культурології, доповненої дипломами і досвідом артистичної практики.

2. Соціальні аніматори, діяльність яких є близькою до діяльності працівників соціальних служб, що зайняті в центрах, клубах, центрах реадaptaції (для правопорушників та інших категорій). Такі аніматори здійснюють функції профілактики, перевиховання у групах з різним спрямуванням інтересів, як правило, аніматори цієї групи мають дипломи вихователів, викладачів, соціальних працівників.

3. Соціовиховні та соціокультурні аніматори. До цієї категорії відносять аніматорів будинків молоді та культури, спортивних аніматорів, аніматорів муніципальних служб з питань молоді, спорту та дозвілля.

4. Шкільні аніматори. Цей тип анімації своїм походженням і розвитком зобов'язаний сільськогосподарським ліцеям, де створювались соціовиховні клуби культурного спрямування, якими керували соціокультурні аніматори Міністерства сільського господарства [2].

З точки зору змісту анімаційної діяльності, Ж.-Ф. Шоссон виділяє наступні три типи аніматорів: аніматори андегруанда, «креативні творці», спонтанні і невтомні шукачі нових форм, які не бажають інтегруватися в соціальну систему і виступають проти процесів поглинання масовою культурою; аніматори дозвілля, техніки вільного часу тяжіють до північноамериканської рекреології, для них головне – зайняти людей культурною чи ігровою діяльністю; аніматори міжособистісних стосунків, що створюють доброзичливу та безконфліктну атмосферу, так звані «соціальні ортопеди» [6, с. 35]. Відзначимо, що аніматорами в педагогічному процесі можуть виступати фахівці з соціальної роботи, соціальні педагоги, психологи, організатори роботи з молоддю, надалі ми їх позначатимемо широко – педагоги, які здійснюють анімаційну діяльність. Педагоги, які здійснюють анімаційну діяльність, або педагоги-аніматори (надалі ймовірно синонімічне вживання обох понять) використовують свою енергію для активізації, регуляції та контролю процесу спілкування, виступаючи посередниками між різними сферами життя людини: повсякденним життям, культурою, зовнішньо-історичними і «внутрішніми» планами життя.

Різномічне тлумачення самого поняття «аніматор» дозволяє вносити в діяльність організатора вільного часу нові аспекти, називати аніматорами і тренерів, і вихователів, і працівників культури. Нерідко термін «аніматори» тлумачаться як «артисти, які виконують на святах ролі певних персонажів», це – клоуни, відомі герої з мультиплікаційних та художніх фільмів, які залучають глядачів до участі в анімаційних програмах на основі інтерактивних методів. Проте варто долучитись до більш ширшого визначення поняття «аніматори» – це педагоги, психологи, артисти, які мають відповідну професійну підготовку для реалізації анімаційної діяльності, наприклад, навчаються протягом року у «школі аніматорів», де оволодівають знаннями та уміннями з таких дисциплін, як психологія, акторська майстерність, хореографія, методика соціокультурної діяльності, основи екскурсійної справи, ігротехніка (ігрові практикуми), сценографія.

Структуру менеджменту анімації можна окреслити в такий спосіб: менеджер-аніматор; методист-аніматор; організатор-аніматор; аніматори-виконавці. Очільником у системі анімації є менеджер анімації, який підпорядковується генеральному менеджеру. Як фахівець широкого профілю, менеджер анімаційної діяльності покликаний виявляти, задовольняти і розвивати соціально-культурні інтереси різних груп населення, розробляти цільові програми й соціальні технології їх здійснення, стимулювати інноваційні рухи в сфері туризму, керувати економічними механізмами організації анімаційної діяльності, впроваджувати ефективні педагогічні методики розвитку культурно-естетичної творчості. Принципова особливість фахівця-аніматора у тому, що знання соціології, економіки, політології, права, теорії керування, основ режисури й ряду інших суспільнозначимих наук, виступає не як самоціль, а як істотний засіб реалізації провідної мета-

функції соціально-культурної діяльності – залучення людини до досягнень світової культури, розвиток її творчого потенціалу.

Менеджер-аніматор повинен опанувати психолого-педагогічні основи керування тимчасовим колективом, з яким працює, володіти умінням проявляти ініціативу, контактність, комунікабельність, бути лідером у різних туристських колективах, що відрізняються за віком, складом, утворенням, соціальним станом. Отже, менеджерів анімації підпорядковуються: *методист-аніматор* (хореограф), який займається підготовкою сценаріїв та шоу-постановок, розробкою костюмів та проведенням репетицій; *організатор-аніматор*, який забезпечує безпосередню організацію та реалізацію процесу анімаційної діяльності.

Від зазначених вище фахівців вимагається обов'язкове знання кількох іноземних мов, спортивна підготовка, музична освіта, знання педагогіки і психології, історії та культурології, уміння написати сценарій, провести ігрові програми, шоу, конкурси, сформованість ряду особистісних якостей: доброзичливість, толерантність, емпатія тощо.

Важливого значення має команда аніматорів, яка створює атмосферу творчості, самореалізації, поваги до особистості іншого, виступаючи джерелом соціальної гармонії. За останні роки посилилась тенденція до об'єднання окремих фахівців та волонтерів в анімаційні команди. Групу людей, які займаються у сфері анімації, прийнято називати – анімаційною командою («Animation team»), а членів останньої – аніматорами.

Розглянемо детальніше окрему формацію шкільних аніматорів, які працюють у школі, від яких адміністрація та вчителі-предметники очікують допомоги у подоланні труднощів у навчанні. Адже окрім навчальних проблем молодші школярі, підлітки, учні старших класів переживають особистісні проблеми, пов'язані зі школою чи родиною. Допомога таким учням – найбільш складна частина професійної діяльності шкільного аніматора, яка є складовою діяльності аніматорів у площині формування міжособистісних стосунків. Російський учений М. Ярошенко переконливо доводить, що «шкільна анімація – діяльність, яка базується на використанні театралізованих, ігрових, психотерапевтичних засобів у процесі навчання дітей та дорослих, складає зміст особливого напрямку культурно-дозвілдової педагогіки – шкільної анімації» [7, с. 104].

У світовій системі освіти широкого вжитку набуває термін («Schoolcounselling and guidance») – шкільне консультування й керівництво, що має велику концептуальну схожість з анімацією. Служба «guidance» з'явилася у США на початку ХХ століття. З моменту заснування система була спрямована на професійну орієнтацію учнів старших класів. Поряд із згаданим поняттям в американській системі освіти паралельно існують також терміни: шкільний радник – «school counsellor», шкільний психолог – «school psychologist», шкільний соціальний працівник – «school social worker». У США запроваджується поняття «classroom environment», що означає створення атмосфери класу, середовища; а у Великобританії – «pastoral care» – пасторське піклування, «Tutoring» – опікунство. У системі «school counselling and guidance» здійснюється особистісний, соціальний та емоційний розвиток учнів, формуються навчальні вміння та навички, уможливорюється керівництво у виборі кар'єри (життєвого шляху) випускників навчальних закладів.

У Голландії зміст окресленого поняття точно передано через англійське «School counselling and guidance and career counselling», що у перекладі означає система психолого-педагогічної допомоги і підтримки дитини в освітньому процесі та у виборі професійного шляху (або педагогічна допомога і підтримка в освіті та виборі кар'єри); «pedagogical support» – педагогічна підтримка [8]. В освітній системі Голландії діє три основні моделі реалізації анімаційної діяльності: експертна модель; модель класного керівника (тьютора); командно-секційна модель. Центром першої моделі виступає вчитель-предметник та його учні. У найближчому колі перебувають тьютори (вчитель, закріплений за одним класом, який веде спеціально передбачені розкладом курси, години особистісного та соціального розвитку, професійного консультування). Зазвичай тьютори займаються позаурочною дозвілдовою діяльністю, у цьому полягає спільність їхньої діяльності з шкільними аніматорами. У наступному колі – фахівці, які працюють у шкільному колективі, переважно вчителі-предметники, які отримали спеціальну підготовку (спеціалізація у комплексній навчанні, в соціалізації учнів, у статевому вихованні тощо). У ряді випадків необхідні зовнішні консультанти (психотерапевти, арттерапевти, лікарі тощо).

Експертна модель характеризується діяльністю фахівців-експертів, що організована поза класом з дитиною та директором, психологом чи іншим фахівцем. Секційно-груповою моделлю передбачає розподіл учителів школи на підгрупи, які включають обмежену кількість учнів [9].

У цілому, в зарубіжній школі зустрічаються різні моделі анімаційної діяльності шкільних аніматорів: «tutor» – тьютор, куратор (індивідуальний, груповий, класний), класний вихователь, класний керівник, психолог, координатор, організатор позакласної та позашкільної виховної роботи, «adviser» – радник, «counsellor» – радник, консультант, «carecounsellor» – консультант за вибором професійного шляху, «remedial teacher» – учитель компенсаторного навчання (лікувальний педагог, дефектолог), «Freizeitpadagog» – педагог у сфері дозвілля, «Animateur» – аніматор. Відповідно школи, різні зали, приміщення гімназій, муніципальних закладів, приватні квартири як місця проведення заходів центрів вільного часу – це структури більш чи менш адаптовані, щоб функціонувати у системі дозвілля, а також приміщення, які надаються згідно розкладу (будинки дитячої та юнацької творчості, центри позашкільної освіти і т.п.), складають особливий педагогічний простір, у якому дитина існує протягом навчального року та під час канікул. Ідея створення особливого соціально-педагогічного середовища стала антитезою «вулиці».

Виходячи з розглянутих нами позицій, анімаційна діяльність педагога враховує нові ролі та функції вчителя, формує нові уявлення про особистість як партнера (на основі теорії гуманістичної філософії освіти), визнає життя ключовою смислоцінністю, звертається до екзистенціальних проблем життя, підтримує базові психологічні потреби особистості. На нашу думку, остання багато в чому збігається з роллю психотерапевта – особистості, яка здійснює «догляд за душею», спрощує, а не ускладнює життя сучасної особистості, допомагає жити у злагоді з довкіллям та згоді з собою.

Література

1. Dumazadier J. Revolution culturelle du temps libre. 1968-188. – Paris: Meridiens Klincksieck, 1988. – P. 24.
2. Тарасов Л. В. Социокультурная анимация: истоки, традиции, современность / Л. В. Тарасов. – М.: ЦСА «Одухотворение». – 2008. – 129 с.
3. Labourie R. De quelques problemes de l'Animation et de la formation socio-educative // Cahiees de l'Animation. – №1.– 1972.– Pp. 11.
4. Besnard P. L'animation socioculturelle. – Paris: Press universitaires de France. 1980, – P. 22-53.
5. Колесников И. А. Основы андрогогики / И. А. Колесников, А. Е.Марон, Е. П.Тонконогая. – М.: Academia, 2003. – 240 с.
6. Мамбеков Е. Б. Организация досуга во Франции: анимационная модель: дис. на соискание научн ст. канд. пед. наук / Е. Б. Мамбеков. – СПб., 1992. – 165 с.
7. Ярошенко Н. Н. Социально-культурная анимация: уч. пос. / Н. Н. Ярошенко. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 2005. – 126 с.
8. Europaische Gessellschaft fur Freizeit ELKA: Freizeitpadagogik und Animation in Europa. Zurich/Dusseldorf:Edition Freizeit, 1977.–S.34-48.
9. Роджерс К. Міжособистісні взаємини у фасилітації учіння / К. Роджерс // Чотири тактики педагогічної підтримки дитини. – К., 2006. – С. 79-90.

Надійшла до редколегії 11 вересня 2009 р.

УДК 37.03

Зарицька А. А.

СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

У статті розглядаються проблеми розвитку духовного потенціалу особистості на основі історичного аналізу понять духовності та їх інтерпретації в педагогічній думці мислителів різних епох. Ключові слова: духовність, духовний потенціал, духовний розвиток, душа, дух, духовна особистість, потенціал особистості.

Зарицкая А. А. Становление проблемы духовного потенциала личности в теории и практике педагогической науки. В статье рассматриваются проблемы развития духовного потенциала личности на основании исторического анализа понятия духовности и их интерпретации в педагогической мысли